

УДК 378.016:33

DOI: [https://doi.org/10.35387/od.1\(25\).2024.33-41](https://doi.org/10.35387/od.1(25).2024.33-41)

Попова Олена Володимирівна
– доктор педагогічних наук,
професор, професор кафедри
освітології та інноваційної
педагогіки Харківського
національного педагогічного
університету імені
Г. С. Сковороди

Popova Olena – Doctor of
Pedagogical Sciences,
Professor, Professor of the
Department of Educology and
Innovative Pedagogy of the
H. S. Skovoroda Kharkiv
National Pedagogical University

ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0003-1611-5956>
E-mail: tubaeva@gmail.com

ПІДГОТОВКА ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ: ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Анотація. Автором обґрунтовано актуальність проблеми підготовки викладачів закладів вищої освіти до застосування інноваційних технологій навчання, що зумовлено сучасними викликами, які постають перед вищою освітою, котрі наочно відображають стратегії підвищення якості освітнього процесу в закладах вищої освіти, найбільш перспективними з яких є інноваційні. Інноваційну технологію навчання розглянуто як системний феномен, який внаслідок упорядкованого їх здійснення педагогом за оптимальності ресурсів і зусиль усіх учасників педагогічного процесу, гарантовано забезпечує ефективну реалізацію прогнозованого результату, спрямованого на особистісний і професійний розвиток і саморозвиток здобувача освіти на основі сучасних методологічних підходів до організації процесу навчання з урахуванням теоретичних та емпіричних інновацій, що в змозі забезпечити високі результати професійного навчання. Доведено, що ефективність застосування інноваційних технологій навчання значною мірою залежить від рівня відповідної готовності викладачів, що вимагає організації їхньої цілеспрямованої і систематичної підготовки в означеному напрямі. Готовність викладача до застосування інноваційних технологій навчання визначено як динамічне інтегроване особистісне утворення, що включає професійні мотиви, цілі, спеціальні (інноваційні) знання й уміння, професійно-особистісні якості викладача, що забезпечують ефективне впровадження вказаних технологій у процес навчання здобувачів вищої освіти. У статті акцентовано увагу на необхідності переосмислення філософських засад підготовки викладачів до використання інноваційних технологій навчання, відповідно до вимог часу, а також урахування в процесі зазначеної підготовки положень таких концептуальних підходів, як-от: компетентісного, системного, особистісно-діяльнісного, інноваційного, акмеологічного, андрагогічного.

У статті обґрунтовано суть і значення цих підходів для розв'язання порушеної проблеми.

Ключові слова: інноваційна технологія навчання; професійна підготовка; готовність; викладач; заклад вищої освіти.

Ропова Олена

TRAINING OF TEACHERS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS FOR APPLYING INNOVATIVE TEACHING TECHNOLOGIES: THEORETICAL AND CONCEPTUAL ASPECT

Abstract. *The author substantiates the relevance of the problem of training teachers of higher education institutions to use innovative teaching technologies, that is caused by modern challenges that higher education faces, which clearly reflect strategies for improving the quality of the educational process in higher education institutions, and the most promising of which are innovative ones. Innovative teaching technology is considered as a systemic phenomenon that, as a result of its orderly implementation by the teacher on the basis of optimality of resources and efforts of all participants in the pedagogical process, guarantees the effective implementation of the predicted result aimed at the student's personal and professional development and self-development on the basis of modern methodological approaches to the organization of the teaching process taking into account theoretical and empirical innovations that are able to ensure high results of professional training. It has been proven that the effectiveness of the application of innovative teaching technologies largely depends on the level of appropriate readiness of teachers, which requires the organization of their purposeful and systematic training in the specified direction. The teacher's readiness to use innovative teaching technologies is defined as a dynamic integrated personal education, that includes professional motives, goals, special (innovative) knowledge and skills, professional and personal qualities of the teacher, which ensure the effective implementation of the specified technologies in the learning process of higher education students. The article focuses on the need to rethink the philosophical foundations of the preparation of teachers for the use of innovative teaching technologies, in accordance with the requirements of the time, as well as taking into account the provisions of such conceptual approaches, such as: competence, system, personal-activity, innovative, acmeological, andragogical ones. The article substantiates the essence and significance of these approaches to solving the problem.*

Key words: *innovative teaching technology; professional training; readiness; teacher; higher education institution.*

Постановка проблеми, її актуальність. Сучасні виклики, що постають перед вищою освітою, яка виступає важливою рушійною силою розвитку суспільства, зумовлюють і наочно відображають стратегії

підвищення якості освітнього процесу в закладах вищої освіти, найбільш перспективними з яких є інноваційні, що своєю чергою актуалізує проблему впровадження та використання інноваційних технологій навчання.

Під інноваційними стратегіями розвитку закладу освіти розуміємо модернізації його освітнього середовища, процес упровадження та практичного використання в освітньому процесі інноваційних технологій навчання (*далі – ІТН*), у тому числі ІКТ та цифрових застосунків, сукупності новітніх методів, прийомів та засобів навчання. Саме в такому разі не лише забезпечується основа для створення конкурентоспроможності освітнього закладу на ринку освітніх послуг, а й визначаються напрями творчого пошуку викладачів, їхнього професійного вдосконалення й самовдосконалення, їхнього інноваційного розвитку, що своєю чергою позитивно позначається на якості навчання студентів.

Проте, як засвідчили дані проведеного нами пілотного дослідження, понад 60 % викладачів, які брали участь в опитуванні, зазначили, що вони відчують труднощі в застосуванні ІТН, що їм бракує методичних знань і вмінь у цьому напрямі (Шпак, 2020). Водночас було зафіксовано відсутність цілеспрямованої роботи щодо підвищення інноваційної компетентності педагогів щодо застосування ІТН. Такий стан актуалізує розв'язання проблеми підготовки викладачів ЗВО в означеному напрямі.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що різні аспекти проблеми підвищення якості професійної діяльності викладача ЗВО, становлення й розвитку його професіоналізму, педагогічної майстерності знайшли висвітлення у працях багатьох учених (А. Алексюк, Ю. Бойчук, В. Бондар, О. Гречаник, В. Гриньова, М. Згурська, О. Пехота, О. Романовський, І. Шпак та ін.).

Водночас попри значну кількість праць, присвячених різним аспектам застосування ІТН, дослідження вчених присвячені здебільше підготовці в означеному напрямі майбутніх педагогічних працівників. Проблематика підготовки викладачів до використання ІТН не отримала достатнього висвітлення.

Мета статті – розкрити суть підготовки викладачів до застосування ІТН як педагогічного феномену, обґрунтувати концептуальні підходи, що сприятимуть ефективності означеної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Узагальнюючи різні підходи вчених (Л. Петриченко, О. Пехота, І. Прокопенко, І. Шпак та ін.), *педагогічну технологію* розглядаємо як науково обґрунтовану систему педагогічних дій, операцій і процедур, яка внаслідок упорядкованого їх здійснення педагогом за оптимальності ресурсів і зусиль усіх учасників освітнього процесу, гарантовано забезпечує ефективну реалізацію

прогнозованого результату, спрямованого на особистісний і професійний розвиток і саморозвиток здобувача освіти.

З огляду на вищезазначене, *технологію навчання* (або *дидактичну технологію*) визначаємо як систему науково обґрунтованих дій і взаємодій складників навчального процесу (мети, завдань, принципів, змісту, форми, методів, засобів, прогнозований результат), реалізація яких гарантує досягнення поставлених цілей навчання.

За рівнем новизни педагогічні технології поділяють на традиційні та інноваційні. ІТН, на нашу думку, передбачають цілеспрямоване систематичне та послідовне впровадження в освітню практику дидактичних способів, прийомів, педагогічних дій та засобів, що ґрунтується на новій сукупності концептуальних підходів, мають об'єктивну (а не суб'єктивну) новизну (Попова, 2010). Головною метою запровадження ІТН у процес навчання здобувачів вищої освіти є формування компетентного, конкурентоспроможного фахівця, здатного до інноваційної діяльності.

Поділяємо позицію вчених, які стверджують, що технології навчання (навіть найсучасніші) не забезпечують механічно високого рівня навчальних досягнень здобувачів освіти, адже на результат впливає багато факторів, серед яких найбільшу (якщо не вирішальну) роль відіграє відповідна компетентність викладача, його педагогічна майстерність, умотивованість на постійне професійне вдосконалення тощо.

Професійну підготовку викладача до застосування ІТН розглядаємо як системну діяльність, спрямовану на розширення його інноваційної компетентності шляхом оволодіння відповідними знаннями, набуття й удосконалення вмій, навичок та вдосконалення досвіду в означеному напрямі педагогічної діяльності. Результатом такої підготовки є готовність до застосування ІТН.

Готовність викладача до застосування ІТН визначаємо як динамічне інтегроване особистісне утворення, що включає професійні мотиви, цілі, спеціальні (інноваційні) знання й уміння, професійно-особистісні якості викладача, що забезпечують ефективне впровадження вказаних технологій у процес навчання здобувачів вищої освіти.

Підготовка викладачів до використання ІТН, на нашу думку, вимагає переосмислення філософських засад освіти, які відповідають вимогам часу, та застосування сукупності таких концептуальних підходів, як-от: компетентного, системного, особистісно-діяльнісного, інноваційного, акмеологічного, андрагогічного.

У процесі підготовки викладачів до застосування ІТН провідне місце відводимо *компетентнісному підходу*, адже він є провідним у сучасній професійно-освітній парадигмі. Саме компетентність є важливішим показником готовності викладача до здійснення різних видів професійної діяльності, у тому числі застосування ІТН, адже саме наявність сформованих компетентностей дає змогу викладачеві ефективно

оперувати здобутими знанням, навичками, досвідом (у нашому випадку стосовно використання ІТН) (Шпак, 2020).

Погоджуємося з І. Шпак, яка слушно зазначає, що компетентнісний підхід дає змогу визначити сукупність найбільш значущих психолого-педагогічних, методичних, «технологічних» знань, умінь, особистісних якостей, що складають зміст структури готовності викладача до застосування ІТН, а також визначити провідні орієнтири в моделюванні, конструюванні та реалізації змісту відповідної підготовки педагога (Попова, 2024; Шпак, 2020).

Значущість дотримання положень *особистісно-діяльного підходу* в процесі підготовки викладачів до застосування ІТН обґрунтовуємо тим, що особистісний і діяльнісний аспекти утворюють нерозривну цілісність, спрямовану на саморух, самовдосконалення, і забезпечує в підсумковому результаті можливість професійної самореалізації особистості педагога на високому рівні. Особистісно-діяльнісний підхід дає можливість урахувати індивідуальні й професійні особливості викладача для розроблення його індивідуальної освітньої траєкторії інноваційного розвитку в цілому та оволодіння готовністю до застосування ІТН зокрема. Цей підхід забезпечує активність викладача в процесі професійного підготовки в досліджуваному напрямі (Попова, & Губа, 2012).

Поділяємо думку вчених (Згурська, 2013; Шпак, 2020; Попова, 2010), що професійно-педагогічна підготовка викладачів до застосування ІТН у межах ЗВО не розв'язується на системному рівні, що знижує її ефективність. Проте врахування *системного підходу* в процесі вказаної підготовки є вельми важливим, оскільки він дає можливість розглянути досліджуваний феномен як складну динамічну систему в єдності його структурних і функціональних елементів (суб'єкти системи: викладач, студент, керівники ЗВО та його підрозділів; працівники методичних центрів, бібліотеки та ін.), визначити особливості її складників, з'ясувати характер й механізми зв'язків між ними і на цьому підґрунті розробити модель науково-методичного системного забезпечення підготовки викладачів до застосування ІТН. Усе це сприяє оптимальному досягненню запланованого результату.

Оскільки застосування освітніх технологій вимагає технологізації навчального процесу, правомірним і необхідним вважаємо звернення в підготовці викладачів до застосування ІТН до *технологічного підходу*, який розглядаємо як конструйований процес із жорстко запланованими, фіксованими результатами. За образним висловом М. Кларіна, технологічний підхід є «соціально-інженерною ідеологією» у педагогіці (Шпак, 2020).

На підставі результатів досліджень сучасних учених, дійшли висновку, що важливими ознаками технологічного підходу до підготовки

викладачів до застосування ІТН є такі: 1) наявність чіткого уявлення щодо запланованих результатів зазначеної підготовки; 2) відбір комплексу методів науково-педагогічного дослідження та діагностичних методик для моніторингу досліджуваного процесу; 3) розроблення різних стратегій підготовки викладачів в означеному напрямі з урахуванням індивідуальних особливостей педагогів.

Вагомою вимогою до забезпечення вказаної підготовки є використання ІТН, у тому числі сучасних ІКТ.

Інноваційний підхід передбачає спрямування підготовки викладачів до застосування ІТН на інноваційний розвиток педагогів, формування в них інноваційної компетентності, а також використання інноваційних застосунків для забезпечення вказаних процесів. Зазначений підхід спрямований на забезпечення розвитку інноваційного педагогічного мислення викладачів, оволодіння ними спеціальними «інноваційними» знаннями і вміннями щодо запровадження в освітній процес інновацій, у тому числі ІТН, дотримання сучасних вимог до відбору та подачі навчального матеріалу, а також особливої організації процесу навчання від етапу генерування нових ідей, прогнозування результатів до етапу їх упровадження та поширення (Артюшина, 2009). Змісту підготовки викладачів до застосування ІТН із позиції інноваційного підходу мають бути притаманні варіативність, креативність, гнучкість.

Акмеологічний підхід спонукає викладачів досягти вищого рівня в його підготовці до застосування ІТН. Саме такий підхід, на думку багатьох науковців, є одним з найбільш ефективних сучасних концептуальних підходів, який дає змогу цілеспрямовано й комплексно вирішувати актуальні завдання професійної підготовки фахівців у контексті сучасних викликів (Гречаник, 2012; Рибалко, 2007). Із позиції вказаного підходу ефективність підготовки викладача до застосування ІТН забезпечується розвитком процесів самості, стимулюванням досягнення акме, формуванням інноваційної компетентності, які акумулюються в понятті «готовність до застосування ІТН».

Звернення до андрагогічного підходу до підготовки викладачів до ІТН передбачає врахування набутих ними професійних цінностей і професійного досвіду, вимагає надання педагогам як зрілим фахівцям можливості вибору індивідуальної освітньої траєкторії, самоконтролю професійного розвитку й самореалізації, що максимально відповідає індивідуальним можливостям особистості, виробленню викладачем власної професійно-педагогічної позиції з повною відповідальністю за свій вибір (Біда, Орос, & Чичук, 2022).

У процесі підготовки викладачів до застосування ІТН вважаємо доцільним дотримуватися таких андрагогічних принципів.

1. Принцип усвідомленості необхідності підготовки до застосування ІТН.

2. Пріоритет самостійного й ініціативного навчання.
3. Принцип опори на професійно-педагогічний досвід викадачів.
4. Принцип індивідуалізації та персоналізації, що вимагає розроблення індивідуальних програм підготовки, орієнтованих на конкретні професійно-освітні потреби викладачів з урахуванням їхнього досвіду, рівня професійно-педагогічної підготовки, психофізіологічних та когнітивних особливостей.
5. Принцип системності, систематичності та неперервності підготовки.
6. Принцип актуалізації результатів підготовки, що передбачає невідкладне застосування на практиці набутих компетенцій, якостей, нового досвіду.
7. Принцип елективності підготовки, що означає надання викладачеві певної свободи вибору цілей, змісту, форм, методів, джерел, коштів, термінів, часу, місця підвищення кваліфікації, форм оцінювання результатів підготовки.

Андрагогічний підхід дає можливість виокремити ті форми, методи, засоби, які найбільшою мірою підвищують мотивацію викладача, сприяють розвитку теоретичних і практичних компетенцій, рефлексивності професійної поведінки тощо, що характеризує готовність педагогів до застосування ІТН.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Інноваційна технологія навчання є системним феноменом, який внаслідок упорядкованого її здійснення педагогом за оптимальності ресурсів і зусиль усіх учасників педагогічного процесу, гарантовано забезпечує ефективну реалізацію прогнозованого результату, спрямованого на особистісний і професійний розвиток і саморозвиток здобувача освіти на основі сучасних методологічних підходів до організації процесу навчання з урахуванням теоретичних та емпіричних інновацій, що в змозі забезпечити високі результати професійного навчання. Ефективність використання ІТН значною мірою залежить від рівня відповідної готовності викладачів, що вимагає організації їхньої цілеспрямованої і систематичної підготовки в означеному напрямі. Забезпечення підготовки викладачів до використання ІТН вимагає застосування сукупності таких концептуальних підходів, як-от: компетентісного, системного, особистісно-діяльнісного, інноваційного, акмеологічного, андрагогічного.

Перспективними для подальших наукових розвідок є питання вдосконалення навчально-методичного забезпечення підготовки викладачів до застосування ІТН з урахуванням профілю ЗВО.

Список використаних джерел

Артюшина, М. В. (2009). Інноваційний підхід у викладанні психолого-педагогічних дисциплін у вищих закладах освіти України. *Вісник*

- НТУУ–КПІ. *Філософія. Психологія. Педагогіка*, 3, 70–75.
- Біда, О. А., Орос, І. І., & Чичук, А. П. (2022). Застосування андрагогічного підходу при підготовці фахівців у ЗВО. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 205, 12–17. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-205-12-17>
- Гречаник, О. Є. (2012). *Формування акмеологічної компетентності вчителя в системі післядипломної педагогічної освіти*: дис. ... канд. пед. наук. Харків.
- Згурська, М. П. (2013). *Розвиток педагогічної культури молодих викладачів електротехнічних дисциплін в умовах технічного університету*: дис. ... канд. пед. наук. Харків.
- Іонова, О. М. (2012). Системний та синергетичний підходи. *Наукові підходи до педагогічних досліджень*: колективна монографія. 22–80.
- Попова, О. В. (2010). Інновації в системі освіти. *Лекції з педагогіки вищої школи: навч. посібник*. Харків: ОВС. 276–302.
- Попова, О. В. (2024). Формування інноваційного мислення учнів базової школи в процесі евристичного навчання. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка»*: журнал, 4(38), 559–570. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-4\(38\)-559-570](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-4(38)-559-570)
- Попова, О. В., & Губа, А. В. (2012). Особистісно-діяльнісний підхід. *Наукові підходи до педагогічних досліджень*: колективна монографія. Харків: Вид-во Віровець А. П. «Апостроф». 216–245.
- Рибалко, Л. С. (2007). *Методолого-теоретичні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя (акмеологічний аспект)*: монографія. Запоріжжя: ЗДМУ, 2007. 442 с.
- Шпак, І. О. (2020). *Педагогічні умови підготовки викладачів економічних дисциплін університетів до використання сучасних педагогічних технологій*: дис. ... канд. пед. наук. Харків.

References (translated and transliterated)

- Artiushyna, M. V. (2009). Innovatsiyni pidkhid u vykladanni psykholohopedahohichnykh dystsyplin u vyshchykh zakladakh osvity Ukrainy [Innovative approach in teaching psychological and pedagogical disciplines in higher education institutions of Ukraine]. *Visnyk NTUU–KPI. Filosofija. Psykholohiia. Pedahohika*. 3. 70–75 [in Ukrainian].
- Bida, O. A., Oros, I. I. & Chychuk, A. P. (2022). Zastosuvannia andrahohichnoho pidkhotovtsi fakhivtsiv u ZVO [Application of the andragogic approach in the training of specialists in higher education]. *Naukovi zapysky. Serii: Pedahohichni nauky*, 205, 12–17. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-205-12-17> [in Ukrainian].
- Hrechanyk, O. Ye. (2012). *Formuvannia akmeolohichnoi kompetentnosti vchytelia v systemi pisljadiplomnoi pedahohichnoi osvity [Formation of acmeological competence of the teacher in the system of postgraduate pedagogical education]*: dys. ... kand. ped. nauk. Kharkiv [in Ukrainian].

- Ionova, O. M. (2012). Systemnyi ta synerhetychnyi pidkhody [Systemic and synergistic approaches. Scientific approaches to pedagogical research]. *Naukovi pidkhody do pedahohichnykh doslidzhen* : kolektyvna monohrafiia. 22–80 [in Ukrainian].
- Popova, O. V. & Huba, A. V. (2012). Osobystisno-diialnisnyi pidkhid [Personal and activity approach]. *Naukovi pidkhody do pedahohichnykh doslidzhen* : kolektyvna monohrafiia. Kharkiv : Vyd-vo Virovets A. P. «Apostrof». 216–245 [in Ukrainian].
- Popova, O. V. (2010). Innovatsii v systemi osvity [Innovations in the education system]. *Lektsii z pedahohiky vyshchoi shkoly* : navch. posibnyk. Kharkiv: «OVS». 276–302 [in Ukrainian].
- Popova, O. V. (2024). Formuvannia innovatsiinoho myslennia uchniv bazovoi shkoly v protsesi evrystychnoho navchannia [Formation of innovative thinking of elementary school students in the process of heuristic learning]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky. Seriya «Pedahohika»*: zhurnal. 4(38). 559–570. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-4\(38\)-559-570](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-4(38)-559-570) [in Ukrainian].
- Rybalko, L. S. (2007). Metodoloho-teoretychni zasady profesiino-pedahohichnoi samorealizatsii maibutnoho vchytelia (akmeolohichni aspekt) [Methodological and theoretical principles of professional and pedagogical self-realization of the future teacher (acmeological aspect)]: monohrafiia. Zaporizhzhia: ZDMU, 2007. 442 [in Ukrainian].
- Shpak, I. O. (2020). Pedahohichni umovy pidhotovky vykladachiv ekonomichnykh dystsyplin universytetiv do vykorystannia suchasnykh pedahohichnykh tekhnolohii [Pedagogical conditions for training teachers of economic disciplines at universities to use modern pedagogical technologies]: dys. ... kand. ped. nauk. Kharkiv [in Ukrainian].
- Zghurska, M. P. (2013). Rozvytok pedahohichnoi kultury molodykh vykladachiv elektrotekhnichnykh dystsyplin v umovakh tekhnichnoho universytetu [Development of the pedagogical culture of young teachers of electrical engineering disciplines in the conditions of a technical university]: dys. ... kand. ped. nauk. Kharkiv [in Ukrainian].